

Razmatranje vanrednih načina žalbe na kaznene presude u I. R. Iran

Amjad Javdan

Doktorant na Fakultetu kriminalističkih nauka
Univerziteta u Sarajevu

Sažetak

Izricanje osuđujuće presude u slučaju optuženog za počinjeni kriminal je pravo vlasti koje se ostvaruje s ciljem uspostavljanja pravde u društvu i ostvarivanja prava oštećenog kriminalom. Kazneni sudija prilikom izricanja presude, a nakon analize razloga počinjenja krivičnog djela i njihovog kvaliteta (dovoljnosti) za utvrđivanje krivice optužene osobe, s obzirom na specifično stanje, situaciju i poziciju svakog optuženog i njegovu socijalnu, porodičnu i mentalnu situaciju, u okviru zakonskih odredbi i poštivanja društva i prava optuženog, a što je predviđeno Krivičnim zakonom, treba da izrekne presudu u skladu sa krivičnim djelom. Nakon izricanja kaznene presude od strane prvostepenog suda zakonodavac treba da u zakonu razjasni i naglasi načine žalbenog postupka na presudu s ciljem poštivanja prava odbrane optuženog. Načini i putevi žalbe na kaznene presude se dijele na dvije vrste: redovni i vanredni. Žalba i revizija su redovni načini ulaganja žalbe, a apelacija i ponavljanje postupka se smatraju vanrednim načinima protivljenja kaznenim presudama. Mi smo se u ovom tekstu bavili samo vanrednim načinima i analiziramo zakonske izmjene u ovoj oblasti prije i poslije Islamske revolucije i preispitujemo postojeće izazove u ovoj oblasti. Na kraju smo ponudili rješenja s ciljem uklanjanja zakonskih i sudskih nedostataka.

Ključne riječi: žalba, redovni način, apelacija, ponavljanje postupka, izvršenje kaznene presude.

Uvod

U većini međunarodnih i regionalnih dokumenata pravo žalbe osuđenog na kaznenu presudu tretira se kao jedna od potvrda poštivanja ljudskih prava i sve zemlje u svijetu, a posebno zemlje koje su prihvatile i potpisale ove dokumente, smatraju se obaveznim da u okviru koncipiranja nacionalnih kaznenih zakona i praktičnog provođenja sudskih i izvršnih procesa poštuju ta prava. U kaznenim sistemima zasnovanim na određenom broju sudija ili jednog suca, nema sumnje da postoji mogućnost greške u izricanju kaznene presude. Jer i sudija je ljudsko biće i u presuđivanju, poput drugih životnih aktivnosti, može da zapadne u grešku i da izrekne nepravednu presudu ili u najmanju ruku neodgovarajuću što će prirodno izazvati duševne, etičke i društvene neugodnosti za osuđenika i njegove bližnje.

Iako je izricanje kaznene presude protiv optuženog za kriminal obaveza vlasti koja se izvršava putem pravosuđa, radi sprječavanja donošenja presuda zasnovanih na propustu i grešci i stvaranje ravnoteže između prava društva i prava optuženog, zakonodavac treba da zvanično prizna i utvrdi načine ulaganja žalbe na kaznene presude kao odbrambeno pravo optuženog i da predvidi načine žalbe na kaznene presude.

Jasno je da ulaganje žalbe u kaznenim sistemima nije omogućeno za sve kaznene presude i za sve oblike kriminala i u većini zemalja osuđujuće presude za lakša krivična djela su konačne i bez mogućnosti žalbe. Međutim, presude za srednji i teški kriminal u principu ne treba da budu konačne i u krivičnim zakonima treba da budu predviđeni načini za ulaganje žalbe na njih. Prva grupa su redovni načini i obuhvataju žalbu i reviziju, a drugu grupu čine apelacija (višem sudu) i obnova postupka. U ovom tekstu posebno se analiziraju vanredni načini žalbe na kaznene presude, a zatim se ukazuje na praktične i izvršne izazove posebno vezano za apelaciju i zakonodavne prepreke te se na kraju prezentuju potrebna rješenja.

Prvi dio:

Temelji vanredne žalbe na kaznene presude

Koncipiranje kaznenih normi i propisa kako suštinskih tako i formalnih od strane zakonodavca zasnovano je na uzrocima i gledištima na koje je ponekad ukazano u tekstu zakona, a u nekim slučajevima ne

postoje u tekstu zakona, ali se mogu derivirati iz duha zakona. Moguće je da uspostavljanje jedne pravne norme ili pravila ima brojne uzroke koje mi poznajemo kao filozofiju ili temelj njihovog uspostavljanja. Prema tome u ovom dijelu ukazujemo na najvažnije temelje predviđanja načina vanrednih žalbi na kaznene presude.

a. Garancija prava na odbranu optuženog

Najvažniji temelj predviđnja načina vanredne žalbe na kaznenu presudu je garantiranje prava na odbranu optuženog jer, kao što znamo, vanredni način žalbe na kaznenu presudu obuhvata kaznene presude koje su u ranijim fazama okončane i stupile na snagu. Predviđanje načina žalbe na ovakvu konačnu presudu je posljednja tačka nade osuđenog i poput strijele je koja se odapne u noći i za koju se ne zna da li će pogoditi cilj. Prema tome, osuđeni koji u prethodnim fazama procesa putem redovnih načina žalbe, kao što su revizija i žalba, nije ostvario svoj cilj i nije uspio ostvariti svoje pravo i osujetiti odluku o svojoj osudi, treba imati neko rješenje koje će biti posljednji izlaz za njega da bi se mogao žaliti i na taj način uložiti prigovor na konačnu presudu koji bi se razmatrao na najvišoj sudskoj instanci i riješio njegov status.

b. Otklanjanje greške u donošenju konačne presude

Kao što je ranije rečeno izricanje konačne presude od strane prvostepene instance ili revizija ne može se smatrati nepogrešivim tako da osuđeni ne bi mogao imati pravo na nikakvu žalbu, jer izricanje presude od strane jednog ili više sudija ne može u svim slučajevima biti ispravno i bez nedostataka i slabosti. Uvijek postoji mogućnost propusta, nemara i lakomisenosti ili neispravnog razumijevanja predmeta i njegovog usklađivanja sa odredbama zakona, ma koliko da je postotak ovakvih propusta i grešaka mali. Prema tome, za otklanjanje propusta i greške sudije u izricanju konačne presude treba postojati zakonski način, a taj način ne može biti ništa drugo nego vanredni način žalbe na presudu. Prema tome prihvatanje prava žalbe osuđenog u odnosu na konačnu presudu je neizbježna činjenica u svakom sistemu kaznenog postupanja.

c. Racionalni i šerijatski temelji

Ukoliko je konačna presuda zasnovana na grešci nijedan zdrav razum neće prihvatiti da takva presuda treba biti izvršena. Razumni ljudi,

svakog naroda, ne mogu biti indiferentni prema izricanju neispravne i nelegalne presude i ne pokazati reakciju. Pored toga osnova norme „Sud razuma je sud Šerijata“ fikhskih (islamskopравnih) i šerijatskih pravila i propisa ne dozvoljava izricanje osuđujuće presude zasnovane na grešci i, važnije od toga, ne može izdati dozvolu za izvršenje takve neispravne i nezakonske presude. Dakle, i na temelju razuma i Šerijata opravdano je i legitimno predviđanje načina vanrednih žalbi i prigovora na konačne kaznene presude.

d. Garantirano pravo nadzora više instance

U skladu sa formalnim normama i propisima najviša sudska instanca u svakoj zemlji ima pravo nadzora nad presudama nižih sudova. U svim sistemima kaznenog suđenja, pa i u sistemu kaznenog procesuiranja u Iranu, Vrhovni sud ima pravo nadzora nad presudama nižih sudova koji se vrši na načine predviđene u Zakonu o pravosudnom kaznenom postupku. Među tim načinima je prihvatanje apelacija i ponavljanje procesa od strane Vrhovnog suda zemlje vezano za konačne kaznene presude što je predviđeno u 272. i 277. članu Zakona o pravosudnom kaznenom postupku (usvojen 1999) i članovima 430 i 436 ovog Zakona (usvojenih 1931. i kasnije). Naravno, nakon reformi izvršenih u godinama nakon Islamske revolucije apelacija u formi u kojoj je postojala u Zakonu o pravosudnom kaznenom postupku je ukinuta, a umjesto nje tokom ovih godina predviđeni su različiti načini i o njima ćemo govoriti u nastavku.

Drugi dio: Okončanje apelacije

Apelacija kao jedan od vanrednih načina žalbe na konačne kaznene presude je predviđena u članovima 430 i 463 Zakonu o pravosudnom kaznenom postupku (usvojenom 1931. i kasnije) u dijelu pod naslovom „Četvrto poglavlje – O okončanju kaznenih presuda“. Na osnovu člana 430 apelacija je ograničena na dva sljedeća slučaja:

1. U slučaju kršenja zakona u pogledu odgovornosti i kažnjavanja;
2. U slučaju nepoštivanja principa i zakona o kaznenom procesuiranju.

I na osnovu člana 431 (usvojeno 1992.) na presude kaznenih sudova u sljedećim slučajevima se može uložiti apelacija:

1. Presude nižih sudova kojima je apelaciono vrijeme isteklo;
2. Presude nižih sudova koje su izrečene nakon apelacije;
3. Presude regionalnih i kaznenih sudova.

Kao što se vidi zakonodavac, prije revolucije, je radi osiguranja nadzora više instance (Vrhovni sud zemlje) prihvatio apelaciju na neke presude kaznenog suđenja kao prihvaćeni vanredni način žalbe. Ali, nažalost, nakon Islamske revolucije ova vrsta žalbe je napuštena od strane kaznenog pravodusnog sistema Irana i do 1982. godine u zakonima i propisima nakon revolucije nije bila predviđena nikakva alternativa za apelaciju. Analiza historijskih promjena vezanih za apelaciju i njene alternative izlazi iz okvira ovog rada i treba se razmotriti u posebnom istraživanju. Ovdje ćemo samo nabrojati promjene vezane za apelaciju kroz zakonske postupke i njene alternative od 1978. godine do sada.

Do 1982. godine ne samo da nije postojala apelacija u odnosu na kaznene presude, nego u zakonima i propisima reformiranim nakon revolucije nije predviđeno ni pravo osuđenog da zatraži reviziju presuda prvostepenog suda. To je potaklo Visoko sudsko vijeće da razmisli o rješenju i da Parlamentu islamskih vijeća predloži dopune na odnosni zakon. Ove dopune pod nazivom „Izmjene zakonske materije“ Zakona o pravosudnom kaznenom postupku usvojene su 28. 08. 1982.¹ po prvi put u okviru dva uzastopna člana, 284 i 285, zakonodavac zvanično priznaje relativno pravo na žalbu i u ograničenim slučajevima u odnosu na kaznene presude.

Na osnovu člana 284 sve presude prvostepenog suda su konačne i samo u sljedeća tri slučaja se mogu prekršiti i revidirati:

1. Kada sudija u predmetu sigurno shvati da je njegova presuda oprečna sa zakonskim i šerijatskim odredbama.
2. Kada drugi sudija pouzdano utvrdi zakonsku ili šerijatsku grešku u predmetu tako da ukoliko ukaže na nju predmetni sudija će shvatiti svoj propust.
3. Kada se utvrdi da sudija na predmetu nije imao ovlasti procesuriranja i izdavanja presude o slučaju predmeta.

Potrebno je detaljnije istraživanje da bi se utvrdilo koliko i u kojoj mjeri su gore spomenuti načini imali efikasnosti u praksi i koliko su

¹ Službene novine br. 10953, od 03. 10. 1982. godine.

uspješno rješavali problem revizije presuda i apelacije u slučajevima kaznenih presuda.

Od 1982. do 1988. god. slučajevi revizije i apelacije su bili ograničeni na tri navedene situacije, ali zbog nefunkcionalnosti ovih načina Visoko sudsko vijeće je 1988. godine predalo nove amandmane Parlamentu. Parlament islamskih vijeća ih je usvojio 26. 09. 1988. god. pod nazivom „Zakon o definiranju slučajeva revizije presuda sudova i način njihovog rješavanja“.² Shodno članu 2 i 3 ovog Zakona presude kaznenih sudova (2) kaznenom sudu (1) i presude vojnog suda (2) na vojnom sudu (1) i presude kaznenog (1), vojnog (1) i Suda revolucije mogu se poništiti i revidirati na Vrhovnom sudu zemlje. Zanimljiva stvar u ovom Zakonu je bilo to da je zakonodavac po prvi put proširio i razvio slučajeve vezane za poništenje i reviziju presuda i u članu 6 je precizirao sljedeće slučajeve:

1. Kada god se utvrdi da dokazni dokumenti nisu validni ili da je svejdok lažno svjedočio ili da nije raspolagao zakonskim i šerijatskim uvjetima za svjedočenje;
2. Kada god se utvrdi da je presuda izdata suprotno zakonu ili oprečno šerijatu;
3. Kada god se utvrdi da sudija ili sud nisu imali potrebne kvalifikacije.

Kao što se vidi, pored obnove procesa kao vanrednog načina žalbe na kaznene presude predviđena su navedena rješenja umjesto apelacije. Za žaljenje je bilo to što navedenim zakonima nije predviđen nikakav zakonski rok za žalbe na presude i prvostepeni sudovi koji su izricali presude su se nalazili u jednom stanju lutanja i nisu znali kada presuda postaje konačna i kada treba ta prihvate žalbu osuđenog ili njegovog advokata.

Godinu dana nakon spomenutog Zakona, znači 1989. godine, Vrhovno sudsko vijeće je Parlamentu uputilo novi prijedlog mjera pod nazivom „Zakon o formiranju krivičnih sudova 1 i 2 i Odjela Vrhovnog državnog suda“ koji je usvojen 21. 06. 1989. godine.³ U ovom Zakonu nije izvršena nikakva promjena ili poboljšanje u procesu zahtjeva revizije ili

² Službene novine br. 17229 od 09. 10. 1988. godine.

³ Službene novine br. 12946 od 15. 08. 1989. godine.

vanrednim načinima žalbe na kaznene presude i član 31 ovog Zakona je slučajeva zahtjeva za reviziji i žalbe na kaznene presude upućivao na prethodni Zakon (usvojen 1988.) a u tom Zakonu, kao i u prethodnim zakonima, zakonodavac je zanemario pravo apelacije kao i predviđanje odgovarajućih zamjenskih rješenja za apelaciju.

Od 1989. do 1994. godine situacija sa vanrednim načinima žalbe na kaznene presude je ostala ovakva i samo je obnavljanje procesa još uvijek ostalo kao važeće i, osim načina navedenih u spomenutom zakonu, nije bilo drugih puteva za vanrednu žalbu na konačne sudske presude sve dok Pravosuđe, s ciljem temeljne transformacije u sudskom procesu, nije predalo nove prijedloge Parlamentu i zatražilo njihovo usvajanje. Parlament je 06. 06. 1994. godine usvojio novi zakon pod nazivom „Zakon o formiranju općih i revolucionarnih sudova.“⁴ Ovaj Zakon koji je u pravosudnom aparatu i zajednici pravnika zemlje poznat kao „Zakon o ukidanju državnog odvjetništva“ i koji je po prvi put iz sistema kaznenog procesuiranja ukinuo sistem državnog odvjetništva i umjesto njega predvidio opće sudove (sa istom kaznenom i zakonskom nadležnošću). U novom zakonu zakonodavac je u članu 19, s obzirom na nivo kažnjavanja kriminalnih djela predvidio mogućnost revizije većine kaznenih presuda. Zanimljivo je da je shodno članu 21 predviđeno da presude općih sudova (kaznenih sudova i sudova revolucije) mogu biti podvrgnute reviziji kod nove instance pod nazivom „Apelacioni sud provincije“ i to uz kombinaciju dvojice sudija i po prvi put je Odjel Vrhovnog suda države određen kao instanca za reviziju teških presuda⁵ što je bio novi način procesuiranja bez presedana u sistemu kaznenog procesuiranja Irana! Nije jasno zbog čega je zakonodavac najvišu instancu koja ima pravo nadzora nad presudama nižih sudova odredio kao instancu za reviziju i istragu?!

Istaknuta prednost ovog Zakona bilo je određivanje vremenskog perioda žalbe koji je, shodno članu 27 ovo Zakona, za osobe nastanjene u Iranu iznosio deset dana, a za osobe izvan zemlje dva mjeseca. Ono što je bilo interesantno u spomenutom Zakonu je to da je zakonodavac umjesto apelacije na konačnu kaznenu presudu u članu 31 ovog Zakona zvanično priznao pravo osuđenog na žalbu i dozvolio mu da, u roku

⁴ Službene novine br. 14383 od 25. 07. 1994. godine.

⁵ Smrtne presude, kamenovanje, odsijecanje udova, krvna odmazda, oduzimanje imovine i zatvorske kazne iznad deset godina zatvora.

od mjesec dana od dana uručenja presude, može zatražiti istragu od državnog tužioca i, shodno istom ovom članu, kada god državni tužitelj utvrdi da je presuda oprečna šerijatu ili zakonu može od Vrhovnog državnog suda zatražiti poništenje konačne presude.

Nova metoda koja je postala alternativa za raniju apelaciju u praksi je relativno i u ograničenoj mjeri uspjela riješiti problem nepostojanja mogućnosti apelacije i ova metoda je korištena do 1999. godine. Pravo-
sude je 1999. godine Parlamentu uputilo novi prijedlog koji je usvojen 19. 09. 1999. god. u parlamentarnoj Komisiji za pravosudne i pravne poslove pod nazivom „Zakon o postupku javnih i revolucionarnih sudova“ i to u eksperimentalnoj formi za period od 3 godine.⁶

U novom zakonu vanredni načini žalbe na konačne kaznene presu-
de ograničeni su na obnovu procesa što je predviđeno u članovima od 272. do 277. ovog Zakona. Pored toga alternativni način za apelaciju koja je predviđena članom 31 Zakona o općim i revolucionarnim sudovima ponovo je istaknut u članu 268. ovog Zakona.

Zanimljiva stvar u novousvojenom zakonu bilo je to što je zakonoda-
vac tri načina žalbe na konačne kaznene presude iz članova 284 „Izmjene zakonske materije“ Zakona o pravosudnom kaznenom postupku iz 1982. godine ponovo oživio i priznao u okviru člana 235 ovog Zakona.

Stanje metoda i načina žalbe na kaznene presude od 1999. do 2002. godine ostalo je ograničeno na spomenute slučajeve. Međutim, 2002. godine je Pravo-
sude uputilo Parlamentu novi prijedlog koji je usvojen 20. 10. 2002. godine.⁷

Prema novom Zakonu vanredni načini žalbe na kaznene presude sadržane u članu 235 i članu 268 Zakona o općim i revolucionarnim sudovima u kaznenim postupcima (usvojen 1999) su derogirani i umjesto toga u članu 18 novog zakona konačne presude ne mogu biti podvrgnute žalbi, osim putem zahtjeva za obnovom procesa i ako stav nije očito suprotan zakonu ili šerijatu i u tom slučaju osuđeni ima pravo na žalbu.

Zanimljiva stvar u novom zakonu je bilo to da prema stavu 2 člana 18 osuđeni treba u roku od jednog mjeseca, od prijema konačne presude, novoj instanci, tj., Odjelu Vrhovnog državnog suda predati

⁶ Službene novine br. 36639 od 03. 10. 1999. godine.

⁷ Službene novine br. 16823 od 22. 11. 2002. godine.

svoj zahtjev.⁸ Čudnija stvar u ovom zakonu je bilo to što je Predsjednik pravosuđa imao pravo veta na presudu izrečenu od strane ovog Odjela i to je formulirano na sljedeći način: „Osim ako Predsjednik pravosuđa u bilo kojem trenutku i na bilo koji način izrečeni stav procijeni kao suprotan šerijatu i u tom slučaju predmet će biti upućen kompetentnoj instanci na analizu.“

S ciljem izmjene situacije sa alternativom za apelaciju od 2002. do 2006. godine Pravosuđe je uputilo Parlamentu zahtjev za izmjenu člana 18 što je usvojeno 14. 01. 2007. godine pod nazivom „Zakon o izmjeni člana 18 Zakona o formiranju općih i revolucionarnih sudova.“⁹

Prema navedenom članu konačni stav općih, revolucionarnih i vojnih sudova kao i Vrhovnog suda zemlje ne mogu biti ponovo analizirani osim putem obnavljanja procesa, osim ako prema stavu Pravosuđa nisu oprečni šerijatu. U tom slučaju ovaj stav Pravosuđa se tretira kao jedan od aspekata obnavljanja procesa i predmet će biti upućen relevantnoj instanci na analizu.

Kao što se može zapaziti kriterij za žalbu na konačnu presudu je njena oprečnost sa šerijatom i nije jasno zašto je zakonodavac oprečnost sa zakonom izbacio kao kriterij za mogućnost žalbe?!

Prema zabilješki 5 navedenog člana rok za upućivanje žalbe Predsjedniku pravosuđa je jedan mjesec od datuma konačne presude i, naravno, čini se da se misli na datum uručivanja presude, a ne na datum njene konačnosti, jer postoji razlika između datuma konačne presude i datuma njenog uručjenja.

U svakom slučaju vanredni način žalbe na kaznene presude koji je postao alternativa apelaciji od 2007. godine do trenutka određivanja novog predsjednika Pravosuđa odvijao se shodno reformiranom članu 18 navedenog zakona.

Nakon imenovanja novog predsjedništva Pravosuđa, ono je usvajanjem Propisa broj 100/0039466 od 21. 10. 2009. godine izdalo naredbu sudskim instancama o zabrani prijema zahtjeva u skladu sa članom 18 spomenutog zakona. Pored toga Predsjedništvo pravosuđa je u članu 2 ovih propisa raspustilo tročlanu Komisiju za nadzor i istragu koja je u

⁸ Za više informacija pogledati u: Goldust Džujbari – Redžib, Analiza organizacije i kompetencija Odjela Vrhovnog suda zemlje, Kriminalističke nauke, Centar za istraživanje i razvoj humanističkih nauka (Sam), prvi tom, 2004.

⁹ Službene novine br. 18094 od 13. 02. 2007. godine.

svakoj provinciji bila zadužena za prijem i popis zahtjeva shodno članu 18. Tako je sada prijem zahtjeva i žalbi iz člana 18 moguće vršiti samo od strane Predsjedništva pravosuđa. Međutim, načini implementacije ove odluke su nejasni i nije poznato na koji način će, npr., osuđenik na osnovu konačne kaznene presude u jednom gradu imati pristup Predsjedniku pravosuđa kako bi mu, shodno članu 18, uručio svoj zahtjev. U članu jedan ovih Propisa odgovorni zvaničnici spomenuti u zabilježki 2 izmijenjenog člana 18 se obavezuju da nakon dospijeca konačnog stava suda, ukoliko ocijene da sadrži oprečnosti, svoje argumentirano i dokumentirano stanovište dostave Predsjedniku pravosuđa.

Na sreću u prijedlogu zakona o kaznenom postupku, koji se upravo nalazi na analizi pred Pravosudnom i pravnom komisijom Parlamenta, prihvaćena je tema apelacije u teškim kaznenim presudama uz objašnjenje da shodno članu 431 prihvaćenog stava u vezi zločina, čija je zakonska kazna pogubljenje, odsijecanje udova, doživotni zatvor i druge teške kazne, da se osuđeni može apelacijom obratiti Vrhovnom sudu zemlje.

Shodno zabilježki na ovaj isti član za presude vezane za politički i medijski kriminal, također, mogu biti uložene apelacije Vrhovnom sudu zemlje. Shodno članu 434 rok za podnošenje apelacije za osobe nastanjene u Iranu je 20 dana, a za osobe nastanjene izvan Irana dva mjeseca od datuma uručjenja presude. Shodno članu 436 sljedeće osobe imaju pravu na apelaciju:

- a) Osuđenik, njegov advokat ili zakonski opunomoćenik;
- b) Tužitelj, privatni tužitelj ili advokat ili njihov zakonski zastupnik;
- c) Tužitelj na osnovu ovlaštenja optuženog u slučaju neusklađenosti odluke sa zakonom ili neusklađenost kazne.

Kao što se može zapaziti na kraju su autori Zakona o kaznenom postupku uvjereni da pitanje apelacije zvanično priznaju i njene slučajeve navedu u Zakonu. Nadati se da će Parlament islamskog vijeća usvojiti slučajeve vezane za apelaciju i da će oni biti potvrđeni od strane Vijeća čuvara Ustava kako bi, 30 godina nakon Islamske revolucije, po prvi put pitanje apelacije bilo zvanično i zakonski priznato i implementirano kao pravo osuđenog u okviru žalbe na konačne kaznene presude.

Treći dio: **Izazovi vanrednih načina žalbe na kaznene presude**

U sadašnjoj situaciji vanredni načini žalbe na kaznene presude su suočeni sa izazovima od kojih neki kao nedostaci i problemi postoje kod oba načina žalbe, znači i u zahtjevu za implementaciju materije iz člana 18, a i u obnavljanju procesa dok su neki nedostaci vezani samo za jedan od ovih načina i u nastavku ćemo ukazati na njih:

a. Dileme oko zahtjeva za izvršenje člana 18

Kao što smo ranije kazali usvajanjem Propisa Predsjedništva Pravosuđa i raspuštanjem tročlanih komisija za nadzor i istragu u svim provincijama zahtjev za provođenjem člana 18 moguće je sprovesti samo putem Predsjednika Pravosuđa. I, naravno, praktične solucije u ovom domenu ne postoje ni u zakonskom, a ni u sudskom i izvršnom pogledu. Shodno prvom članu Propisa ukoliko se zvaničnici spomenuti u zabilješki izmijenjenog člana 18 saglase sa zahtjevom optuženog za implementaciju člana 18 i ukoliko konačnu presudu ocijene kao suprotnu šerijatu onda je neophodno da predmet na analizu upute uredu Predsjednika Pravosuđa. Drugim riječima može se reći da je praktično zahtjev za izvršenje člana 18, što se smatra zakonskim pravom osuđenog, usvajanjem navedenih Propisa, suočen sa ozbiljnim izazovom i može se ustvrditi da je praktično implementiranje ovog prava u mnogim slučajevima zaustavljeno i dokinuto.

b. Dilema obustavljanja ili neobustavljanja izvršenja presude

Niti u zahtjevu za obnavljanje procesa, a niti u zahtjevu za implementaciju člana 18 nije razjašnjeno pitanje obustavljanja izvršenja presude i nije jasno da li za osuđenog na smrtnu presudu ili kamenovanje, čiji je zahtjev za obnavljanje postupka protokolisan na Vrhovnom sudu ili čiji je zahtjev za implementaciju člana 18 prihvaćen u uredu predsjedništva Pravosuđa, zahtjev za izvršenjem kazne biva obustavljen sa protokolisanjem tih zahtjeva ili ne?

U vezi sa zahtjevom za apelaciju u odnosu na kaznene presude iz člana 44 Zakona o kaznenom postupku (raniji) jasno je bilo naznačeno da zahtjev za apelaciju u svakom slučaju odgađa izvršenje presude nad

apelatorom. U vezi sa zahtjevom za obnovu postupka iz člana 469 ranijeg Zakona o kaznenom postupku kao i člana 275 Zakona o kaznenom postupku općih i revolucionarnih sudova (usvojen 1999.) određeno je da stav Odjela Vrhovnog suda zemlje o prijemu zahtjeva o obnovi procesa odgađa izvršenje presude do obnove procesa i izricanja nove presude.

Kao što se vidi problem sa obustavom izvršenja presude u slučaju zahtjeva za obnovu procesa je veoma ozbiljan, jer je moguće da prođu mjeseci od datuma prijema i protokolisanja zahtjeva za obnovu procesa do zakazivanja njegovog pretresa na Odjelu Vrhovnog suda i potrebnog preispitivanja na ovom Odjelu. Prema tome, pitanje obustavljanja izvršenja presude posebno teških presuda kao što su pogubljenje, odmazda, kamenovanje i bičevanje u ovom relativno dugom periodu nije razjašnjeno u zakonu i u praksi je zapaženo da tužioci izvršitelji presude, pod izgovorom nepostojanja teksta zakona, pristupe izvršenju presude prije razjašnjenja statusa zahtjeva za obnavljanje procesa na Odjelu Vrhovnog suda. U tom slučaju ukoliko osuđujuća presuda bude poništena na Odjelu Vrhovnog suda i uputi se na odgovarajuću sudsku instancu, nije jasno kakve će to više koristi imati za osuđenog?!

Isti ovaj problem postoji i u implementaciji člana 18., jer niti u Zakonu o formiranju općih i revolucionarnih sudova usvojenom 1992. godine, a ni u Zakonu o izmjeni člana 18 usvojenom 2007. godine, niti u jednom članu zakonodavac nije razjasnio pitanja obustavljanja izvršenja presude. Zanimljivo je da član 28 izmjene Zakona o formiranju općih i revolucionarnih sudova usvojen 1992. jasno saopćava da sam zahtjev za reviziju (prema članu 18) ne sprječava izvršenje presude. Značenje ovog stava je veoma jasno. Znači, tužitelj izvršitelj kazne pogubljenja, odmazde i slično ne može zaustaviti izvršenje presude nego, kako je jasno izraženo u stavu, može poduzeti izvršenje presude. Nema niko da upita zakonodavca kakva je korist ovakve žalbe za osuđenog i u čemu mu može pomoći?!

Ovakvo koncipiranje zakona je zaista za žaljenje i čuđenje.

U posljednjoj rečenici člana 28 izvršnog protokola autori su saopćili da ukoliko član komisije za pripremu izvještaja o predmetu u svom izvještaju da prijedlog za obustavu izvršenja presude, izvršenje presude će biti zaustavljeno ukoliko na vanrednoj sjednici većina članova Odjela glasaju za njega. Kao što se može vidjeti zaustavljanje izvršenja presude nakon protokolisanja zahtjeva za izvršenje člana 18 suočeno je sa dvije značajne prepreke:

Prvo: Prijedlog člana Komisije za pripremu izvještaja.

Problem je u tome što, ukoliko član u svom izvještaju ne iznese ovakav prijedlog presuda će biti izvršena poput presude o smaknuću, kamenovanju itd.

Drugo: Usvojen od strane većine članova Odjela.

Problem je u tome što ako većina ne glasa za obustavu izvršenja presude, presuda će biti izvršna. Autori ovih odredbi nisu se zapitali, ukoliko presuda bude izvršena kakva će korist za osuđenog ili njegovog advokata biti u tome da se ispoštuje zahtjev za sprovođenje člana 18?!¹⁰

c. Presude obuhvaćene obnavljanjem procesa i zahtjevom za implementaciju člana 18

Iako u članu 272 Zakona o kaznenom postupku općih i revolucionarnih sudova usvojenom 1999. godine nije jasno naznačeno da osuđujuće presude obuhvataju i zahtjeve za obnovu procesa, znači zakonodavac nije, ni s obzirom na vrstu zločina, a niti s obzirom na nivo kazne presuda kaznenih sudova, odredio mogućnost zahtjeva za obnovu procesa. U stavu 7 primjera i slučajeva zahtjeva za obnovu procesa ukazano je da se analizom spomenutih slučajeva razjašnjava da se zahtjev za obnovu procesa relativno ograničava na specifične slučajeve i Odjel Vrhovnog suda zemlje prilikom analize predmeta zahtjeva za obnovu procesa treba da donese stav o tome. Drugim riječima slučajevi koji uključuju zahtjeve za obnovu procesa ograničeni su navođenjem ograničavajućih slučajeva u sedam stavaka člana 272 i ne obuhvataju sve kazene presude.

Ali u vezi zahtjeva za provođenje i postupanje prema članu 18 čak ne postoje ni takva ograničenja i sve kaznene mjere od jednog udarca bičem do pogubljenja i od jednog tumana novčane kazne do odmazde, sve su obuhvaćene zahtjevom za provođenje člana 18.

Reformirani član 18 usvojen 2002. je predvidio da konačan stav suda nije moguće ponovo podvrgnuti pretresu osim putem obnove procesa, osim u slučaju da je konačan stav oprečan zakonu i šerijatu i u tom slučaju je moguće da se na zahtjev osuđenog presuda podvrgne reviziji.

¹⁰ Za više informacija vidjeti u: Savad Kuhi Far – Sam, Sistem definisanja, ponovljena sumnja o izvršenju ili neizvršenju stava, Izdavač; Peyam Amozash, Odjel za obrazovanje Pravosuđa, br. 3, godina prva, mordad-sharivar 1382, str. 11–14.

Kao što se vidi nije predviđeno nikakvo ograničenje u vezi primjera i slučajeva vezanih za zahtjev o provođenju člana 18 i obuhvaća sve kaznene presude.

Također, u reformiranom članu 18 usvojenom 2006. godine stanje je bilo identično i sve odredbe kaznenih presuda, ukoliko se ustvrdi da su oprečne šerijatu, mogu se uputiti na nalizu Predsjedniku Pravosuđa kao jedan vid zahtjeva za obnovu procesa.

Prema tome, u ovom reformiranom članu primjeri i slučajevi zahtjeva za izvršenje člana 18 nisu definirani i obuhvaćaju sve kaznene mjere.

Usvajanje ovakvih mjera nije bilo uobičajeno i nije, ni u jednoj zemlji i kaznenom sistemu. Shodno ranijem procesnom pravu u Iranu i, također, u većini pravosudnih kaznenih sistema u načelu teške presude kao što su pogubljenje, doživotni zatvor i presude za kriminal obuhvaćene su zahtjevom za obnovu procesa ili apelacijom. Pošto se zahtjev za obnovu procesa i apelacija smatraju vanrednim načinima žalbe na kaznene presude, dakle, kaznene mjere koje podrazumijevaju ove načine žalbe treba da budu ograničene i da obuhvataju samo teške kaznene presude kao što su pogubljenje, odmazda, kamenovanje, doživotni zatvor i zatvor za teški kriminal, a ne i sve kaznene presude kao što su presude za prekršaje (lakše i srednje).

Zaključak i prijedlozi

Kao što je izneseno u tekstu vanredni načini žalbe na kaznene presude kao jasno pravo osuđenog treba da budu zvanično priznati od strane zakonodavca u okviru formalnih propisa. Pošto se pretpostavlja da je presuda osuđenika, analizirana u prethodnim fazama procesa, dovedena do konačnosti i stupila na snagu i da ne postoji nikakva nada za osuđenog da bi moglo doći do ponovne analize konačne presude, zbog toga zakonodavac treba da, kao posljednje rješenje, predvidi i osigura načine žalbe osuđenog na ovakvu presudu. Naravno, u ovom tekstu smo zaključili da sve kaznene presude ne trebaju biti obuhvaćene ovakvom žalbom i samo teške kaznene presude kao što su pogubljenje, kamenovanje, odmazda, doživotni zatvor i bičevanje treba da budu slučajevi obuhvaćeni mogućnošću ovakve žalbe. Prema tome, da bi se otklonili postojeći izazovi i problemi u sadašnjem sistemu kaznenog postupka u Iranu u vezi zahtjeva za provođenje i implementaciju člana 18 i za obnovu procesa iznosimo sljedeće prijedloge:

1. Zakonodavac treba da teške kaznene presude obuhvati zahtjevom za provođenje člana 18 i zahtjevom za obnovu procesa, ali ne i sve kaznene presude;
2. Zakonodavac treba da u jednom članu zakona, poput uobičajenog načina u ranijem zakonodavstvu Irana i kao u zakonodavstvima većine zemalja, zaustavi izvršenje presude od momenta upisa i protokolisivanja zahtjeva za obnovu procesa i provođenje člana 18 do trenutka kada se zahtjevi po tim osnovama ne riješe.
3. Zakonodavac treba, poput ranijeg zakonodavstva u Iranu, kao i u većini sistema kaznenog pravosuđa, zvanično priznati pravo apelacije za teške kaznene presude kao i predvidjeti načine njene implementacije.

S perzijskog preveo: Sabahudin Šarić

Izvori

- Ashouri, dr. Mohammad, (2001), *Zakon o kaznenom postupku*, tom 1 i 2, izdavač „Samt“.
- Akhoundi, dr. Mahmoud, (1986), *Zakon o kaznenom postupku*, tom 1, izdavač „Jahade dāneshgahy“.
- Akhoundi, dr. Mahmoud, (1986), *Zakon o kaznenom postupku*, tom 2, Organizacija za izdavaštvo „Vezarate farhang va arshade eslami“.
- Etedal, Mohammad, (1988), *Zakon o Kaznenom postupku u novom sudskom sistemu Irana*, izdavač „Nouid Shiraz“.
- Zera’at, Abbas i Mohajari, Ali, (1999), *Tumčenje Zakona o kaznenom postupku općih i revolucionarnih sudova u kaznenim postupcima*, tom 1 i 2, izdavač „Feyz“.
- Khalekgi, Ali, *Zakon o kaznenom postupku*, (2011), trinaesto izdanje, „Shahre danesh“.
- Savad Kouhi Fer, Sam, *Sistem definiranja, Ponovljena sumnja i izvršenje ili neizvršenje stava*, izdavač „Peyame amouzash“, Odjel za obrazovanje Pravosuđa, br. 3, godina prva, mordad i sharivar 1382.
- Goldoust, Jouybari; Rajab, (2010), *Općenito o zakonu o kaznenom postupku*, sedmo izdanje, izdavač „Jangel“.
- Goldoust, Jouybari; Rajab, „Analiza organizacije i kompetencija Odjela Vrhovnog suda zemlje“, Kriminalističke nauke, Zbornik radova u počast profesora doktora Mohammada Ashouria, izdavač „Samt“, 2004.

Consideration of Extraordinary Ways of Appealing to Criminal Judgments in I. R. of IRAN

Summary

Pronouncing conviction in the case of the accused for committed crime is the right of the authorities that is exercised in order to establish justice in the society and to realize the rights of the victims of crime. During the pronouncement of the judgment, and after analyzing the reasons for committing of the criminal offense and their quality (adequacy) for establishing the guilt of the accused person, given the specific situation, position and situation of each of the accused and his social, mental and family situation, within the legal provisions and respecting the society and the rights of the accused as foreseen by the Criminal Law, a Criminal judge should pronounce a verdict in accordance with the criminal offense. After the pronouncement of a criminal judgment by the first instance court, the legislator should clarify and emphasize in the law the methods of appeal procedure for the verdict in order to respect the defense rights of the accused. The ways and manners of appeals to criminal judgments are divided into two types: regular and extraordinary. Complaints and revisions are regular ways of lodging an appeal, and the appeal and repetition of the proceedings are considered to be extraordinary ways of opposing criminal judgments. In this text, we have only dealt with extraordinary ways and we are analyzing the legal changes in this area before and after the Islamic Revolution, and we are reviewing the existing challenges in this area. In the end, we offered solutions in order to eliminate legal and judicial deficiencies.

Keywords: complaint, regular way, appeal, repetition of proceedings, execution of a criminal judgment.